

5. Шпак М. М. Особливості розвитку емоційного інтелекту в підлітковому віці. *Науковий вісник ХДУ. Серія «Психологічні науки»*. 2016. Вип. 5, Т. 2, С. 80–84.

6. Shrivastava A. Active Empathic Listening as a Tool for Better Communication. *International Journal of Marketing and Business Communication*, 2014. Vol. 3, Issue 3–4. P. 13–18.

Анастасія ХАБАЛОВА

МЕТОДИКА ПРОВЕДЕННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ЗАНЯТЬ З ФОРМУВАННЯ МІЖКУЛЬТУРНОЇ ТОЛЕРАНТНОСТІ В ОСНОВНІЙ ШКОЛІ

Сьогодні, в час якісного і стрімкого розвитку цифрових технологій, поширення масового поповнення загальних знань про світ та життя в ньому за допомогою гаджетів та соціальних мереж, питання міжкультурної толерантності постає дуже гостро, оскільки вона є не лише соціально-психологічною характеристикою, але і визначальний чинником успішної комунікації та порозуміння між людьми різних культурних спільнот.

У зв'язку з цим формування в учнів міжкультурної толерантності, як здатності розуміти, поважати та приймати людей з іншим культурним бекграундом, виступає важливим завданням для майбутнього вчителя і педагога-професіонала, оскільки саме для підліткового віку характерна психологічна вразливість, залежність особистісного розвитку від думки однолітків та труднощі процесу адаптації в сучасному суспільстві. Освітній простір основної школи становить ключову платформу для розвитку особистості учня, здатного ефективно взаємодіяти в полікультурному середовищі. Для реалізації цього завдання особливого значення набувають сучасні педагогічні технології.

Проведення інтерактивних занять в основній школі дозволяє створити динамічне, діалогічне освітнє середовище, яке сприяє формуванню міжкультурної компетентності учнів шляхом безпосередньої комунікативної взаємодії та емоційного занурення в міжкультурний контекст відносин. Тому обґрунтування методики проведення таких занять є особливо актуальним на сучасному етапі реформування загальної середньої освіти в Україні.

Аналіз наукових праць показує, що дана проблема вивчалася за такими напрямками: толерантність як складова морального виховання та цінність шкільної освіти (І. Бех, Н. Бирко, Т. Голованова, О. Матієнко, А. Молчанова, О. Решетняк, Ю. Тодорцева та ін.); формування міжкультурної толерантності учнів і студентської молоді (О. Безкоровайна, О. Волошина, Т. Гончарук, І. Залесова, С. Золотухіна, А. Житницька, Л. Канішевська та ін.); використання інтерактивних технологій в

навчальному процесі (О. Васильєва, О. Лобач, І. Кошман, О. Пометун, Л. Пироженко, Г. Пустовіт, В. Староста, О. Школа та ін.). Увага вчених до даної проблематики свідчить про її важливість та актуальність.

Мета нашого дослідження полягає у виявленні послідовних етапів проведення інтерактивних занять з формування міжкультурної толерантності в основній школі.

Змістовно-порівняльний аналіз наукових джерел [1; 2; 4] показує, що у педагогічній науці поняття «міжкультурна толерантність» розглядається вченими як складний соціально-педагогічний феномен, що інтегрує особистісні характеристики, комунікативні здатності та ціннісні орієнтації індивіда, які забезпечують його готовність до позитивної взаємодії з представниками інших культур на засадах взаєморозуміння, поваги, діалогу та подолання культурних бар'єрів. Це динамічна система, яка включає когнітивний (знання про культурні відмінності), емоційний (емпатія, прийняття) та поведінковий (комунікативні навички, здатність до конструктивної міжкультурної взаємодії) компоненти.

Підлітковий вік є сензитивним для становлення особистісної ідентичності, розвитку соціальних навичок та здатності сприймати різноманітність світу. У цьому віці відбувається активне засвоєння соціальних норм, формування ціннісних орієнтацій та світогляду, тому цілеспрямована робота з розвитку міжкультурної толерантності дозволяє запобігти формуванню стереотипів, упереджень та дискримінаційних установок.

Формування міжкультурної толерантності учнів основної школи здійснюється на основі інтеграції сучасних освітніх технологій у навчально-виховний процес, міжпредметних підходів у вивченні змісту навчальних предметів, створення полікультурного виховного середовища та цілеспрямованої педагогічної діяльності вчителя з даної проблеми.

Аналіз результатів наукових досліджень В. Мельник [3], О. Пометун [5], В. Старости [6] показує, що інтерактивне заняття в загальноосвітній школі є формою суб'єкт-суб'єктної навчальної взаємодії, яка передбачає активне включення кожного учня в освітній процес шляхом діалогічного спілкування, спільного конструювання знань, взаємонавчання та створення атмосфери співробітництва, де вчитель виступає не транслятором інформації, а координатором пізнавальної діяльності, який стимулює критичне мислення, командну роботу та особистісний розвиток школярів.

На основі вивчення наукових джерел [3; 5; 6], ми дійшли висновку, що *специфіка інтерактивного заняття в основній школі* полягає:

– по-перше, у сформованості суб'єкт-суб'єктних відносин учителя і учнів на рівні співпраці і співтворчості, що дозволяє активно і відкрито вести діалог;

– по-друге, використання вчителем інтерактивних методів навчання учнів, до яких відносяться брейнстормінг, дискусія, кейс-метод, сторітелінг, коучинг, скрайбінг, метод проєктів, ділові й рольові ігри, «акваріум», «мікрофон», «незакінчені речення», «коло ідей» та ін., що забезпечує організацію колективно-групового та кооперативного навчання;

– по-третє, орієнтації змісту заняття на формування здатності до критичного мислення підлітків, комунікативної взаємодії та міжкультурної толерантності.

Предметом нашого дослідження є методика проведення інтерактивних занять з формування міжкультурної толерантності учнів основної школи, тому ключовим питанням для нас постає розуміння поняття «методика проведення заняття».

Методика розглядається вченими як сукупність методів, прийомів і засобів, що використовуються для організації та здійснення певної діяльності, зокрема навчального, наукового, виробничого чи дослідницького процесу. Методика визначає способи досягнення поставлених цілей та враховує особливості об'єкта дослідження або навчання [3; 5].

У контексті нашого дослідження «методика проведення інтерактивного заняття» виступає системою методів, прийомів і засобів організації навчального процесу, яка спрямована на досягнення визначених дидактичних цілей. Вона включає структуру заняття, послідовність його етапів, способи подання матеріалу, форми роботи з учнями, а також методи контролю та оцінювання знань.

Мету проведення інтерактивних занять з міжкультурної толерантності з учнями основної школи ми вбачаємо у формуванні в них ціннісного ставлення до різноманітності культур, розвитку навичок міжкультурного спілкування та запобіганні дискримінації та нетерпимості у відносинах з іншими людьми. Теми цих занять визначає учитель, враховуючі вікові особливості учнів, їх пізнавальні інтереси, актуальні освітні завдання, виховні цілі та потенціал для розвитку міжпредметних компетентностей школярів. На нашу думку, такими темами можуть бути: «Світ у різноманітті: культурна мозаїка», «Стереотипи та упередження: як їх розпізнати та подолати», «Мости, а не стіни: як ефективно спілкуватися у мультикультурному середовищі», «Моя культура і я: чим я можу поділитися з іншими», «Толерантність у дії: як можна підтримувати гармонію у нашій спільноті», «Що означає культура через мистецтво та символіку?», «Як святкують спільні свята представники різних культур?».

На основі вивчення наукових джерел з даної проблематики [1; 2; 3; 4; 5; 6] нами робиться спроба виокремити послідовні етапи проведення інтерактивного заняття з учнями основної школи з формування міжкультурної толерантності.

1. Пізнавально-пошуковий етап (Cognitive-Search Stage). На даному етапі відбувається актуалізація когнітивного досвіду учнів з метою формування первинних уявлень про міжкультурну толерантність та створення мотиваційної основи для подальшої навчально-пізнавальної діяльності. Забезпечується когнітивна активізація учнів шляхом постановки проблеми, спонукання до генерування ідей та формулювання питань, що стосуються міжкультурної взаємодії. Здійснюється семантичний аналіз ключових понять, таких як «культура», «ідентичність», «стереотип», «дискримінація», «толерантність» з метою уточнення їх змістового наповнення та розмежування змістових меж.

На нашу думку, цікавим для учнів на цьому етапі буде використання методу «перевернутий клас»: перед заняттям учні отримують короткі відеоматеріали, подкасти або інтерактивні презентації про культурне різноманіття, які вони переглядають вдома. На занятті замість звичайного пояснення учителя вони діляться своїми враженнями, формулюють питання та обговорюють отриману інформацію в малих групах. Це активізує критичне мислення та створює умови для глибшого розуміння теми.

Наведемо практичний приклад організації і здійснення даного етапу. Учні переглядають вдома відео про національні традиції різних народів (наприклад, звичаї привітань у різних країнах). На занятті вони працюють у групах, порівнюють традиції та розмірковують, які з них можуть сприяти взаєморозумінню, а які можуть викликати культурні непорозуміння. Потім кожна група створює інфографіку «Культура привітань у світі» та представляє її класу.

2. Творчо-діяльнісний етап (Creative-Activity Stage). Цей етап передбачає активне залучення учнів до процесу засвоєння та осмислення теоретичного матеріалу через використання інтерактивних методів навчання. Створюються умови для розвитку міжкультурної компетентності учнів, формування емпатії та поваги до інших культур шляхом моделювання ситуацій міжкультурної взаємодії, аналізу конкретних випадків (кейс-метод), організації групової роботи над проектами, спрямованими на дослідження культурного розмаїття. Забезпечується можливість для учнів експериментувати, досліджувати, приймати рішення та генерувати власні ідеї.

Доцільним на цьому етапі є використання методу «VR-подорож» (віртуальна реальність): за допомогою VR-технологій або інтерактивних 360°-відео учні «переносяться» в різні країни та культури. Вони можуть відвідати фестиваль у Бразилії, побувати у японському чайному будинку або прогулятися арабським базаром. Це дозволяє їм відчувати культуру зсередини, а не просто читати про неї.

Практичний приклад: учні надягають VR-окуляри або переглядають 360°-тури на планшетах і досліджують звичаї різних народів. Після

перегляду вони обговорюють свої враження в парах або малих групах, відповідаючи на запитання: «Що вас найбільше здивувало?», «Які культурні особливості вам здалися незвичними, але цікавими?», «Як би ви почувалися, якби опинилися у такому середовищі?». Також можна провести рефлексивне завдання: учні пишуть короткий блог-запис або знімають коротке відео на тему «Що я дізнався про культуру «Х» і як це змінює моє бачення світу?».

Для активізації творчої взаємодії між учнями використовується метод «культурний хакатон»: учням пропонується розробити інтерактивний проєкт на тему міжкультурної взаємодії. Вони працюють у командах, створюючи, наприклад, мобільний додаток із гідами про культурні традиції, настільну гру на тему толерантності або соціальну кампанію проти стереотипів.

Практичний приклад: клас розділяється на команди, кожна з яких отримує завдання розробити «Гайд для туриста», який допоможе людям уникнути культурних непорозумінь у певній країні. Вони досліджують традиції, способи спілкування, етикет та створюють міні-презентацію або навіть мобільний застосунок (можна використати платформи «Canva» або «Google Sites»). Наприкінці кожна команда презентує свій продукт.

3. *Рефлексивно-результативний етап (Reflexive-Resultative Stage)*. На даному етапі учні здійснюють рефлексію власної діяльності, аналізують отримані результати та формулюють висновки щодо формування міжкультурної толерантності. Учитель сприяє усвідомленню учнями власних досягнень, акцентує увагу на важливості міжкультурної толерантності у сучасному світі та формулює рекомендації щодо подальшого розвитку міжкультурної компетентності. Здійснюється оцінювання діяльності учнів, їх внеску у роботу та рівня засвоєння навчального матеріалу.

З метою оцінки результативності взаємодії вчитель може використати метод «дебати за технологією Карла Поппера», який допомагає учням розвивати навички аргументованої дискусії та критичного мислення. Учні розділяються на дві групи: одна команда аргументує важливість міжкультурної толерантності, інша — намагається пояснити, чому культурні відмінності можуть викликати конфлікти. Головне завдання – аргументувати позицію, навіть якщо вона не збігається з особистими поглядами.

Наведемо практичний приклад. Тема дебатів: «Чи потрібно запроваджувати обов'язкові уроки міжкультурної толерантності в усіх школах світу?» Одна команда висуває аргументи «за», інша – «проти». Після дискусії учні переходять до спільного обговорення: які аргументи були найбільш переконливими та чи змінилися їхні особисті погляди.

Ще одним методом оцінки результатів інтерактивної взаємодії учнів є метод «жива бібліотека». Його сутність полягає в тому, що замість

традиційного підбиття підсумків учні спілкуються з «живими книгами» – запрошеними гостями (представниками різних національностей, волонтерами, мандрівниками), які діляться своїм особистим досвідом адаптації у різних культурах. На практиці учні розділяються на групи і по черзі спілкуються з гостями, які розповідають про свої культурні особливості, досвід переїзду в інші країни або подолання стереотипів. Після цього кожна група створює візуальний проєкт «Що ми зрозуміли про міжкультурну взаємодію?» у форматі постера або міні-фільму.

Також на даному етапі можна використати метод «маніфест толерантності»: учні разом створюють спільний документ (плакат, відео, онлайн-маніфест), в якому формують правила та принципи, яких вони зобов'язуються дотримуватися, щоб підтримувати толерантність у своєму середовищі. Клас працює у групах, формуючи 10 принципів толерантного суспільства. Наприклад: поважай культуру інших, навіть якщо вона відрізняється від твоєї; не роби висновків про людину за її національністю; будь відкритим до нових знань про інші культури; допомагай людям, які стикаються з дискримінацією. Цей маніфест можна розмістити у класі або опублікувати в соціальних мережах як нагадування про важливість поваги та толерантності.

Потрібно зазначити, що ці методи не лише активізують учнівську взаємодію, але й дозволяють зробити процес навчання дійсно інтерактивним, практично спрямованим та емоційно залученим.

Таким чином, послідовна реалізація визначених етапів інтерактивного заняття з формування міжкультурної толерантності забезпечує комплексну та системну роботу з учнями основної школи, спрямовану на розвиток їх міжкультурної компетентності. Інтелектуально-пошуковий етап створює фундамент для подальшого навчання, активізуючи когнітивну сферу учнів та формуючи їх мотивацію. Творчодіяльнісний етап забезпечує практичне засвоєння матеріалу, розвиток навичок міжкультурного спілкування та формування емоційно-ціннісного ставлення до культурного розмаїття. Рефлексивно-результативний етап сприяє усвідомленню учнями власних досягнень, аналізу отриманого досвіду та формулюванню висновків, що сприяють подальшому розвитку міжкультурної толерантності. Усі три етапи взаємопов'язані та спрямовані на досягнення єдиної мети – формування в учнів здатності жити в злагоді та співпраці з людьми різних культур.

Список використаних джерел

1. Добровольська В., Гоян І., Дойчик М. Міжкультурна комунікація як чинник формування міжкультурної толерантності. *Перспективи. Соціально-політичний журнал*. 2024. № 2. С. 116–120.
2. Залєсова І. В. Міжнаціональна толерантність як психолого-педагогічна проблема. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні*

методики навчання у підготовки фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. Зб. наук. праць. Київ-Вінниця : ДОВ «Вінниця». 2008. Вип. 17. С. 39–44.

3. Мельник В. В. Інтеракція в освітньому процесі: технологія організації. *Управління школою*. 2006. № 23 (133). С. 15–35.

4. Молчанова А. О. Толерантність як ціннісна основа професійної діяльності педагога: посіб. Київ : Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України. 2013. 188 с.

5. Пометун О. Енциклопедія інтерактивного навчання. Київ : СПД. Кулінічев Б.М., 2007. 142 с.

6. Староста В. І. Технології інтерактивного навчання: сутність, класифікація. *Науковий вісник Миколаївського НУ імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки*. 2019. № 1 (64). С. 230–237.

Ельвіра МАХМУДОВА

ІНТЕРАКТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ РОЗВИТКУ ЕМПАТІЇ ТА ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ В РЕАЛІЗАЦІЇ ПЕДАГОГІКИ МИРУ: МЕТОДИКА WORLD PEACE GAME

У контексті сучасних глобальних викликів, пов'язаних з ескалацією соціальних конфліктів, міжнародною напруженістю та складними комунікативними бар'єрами, актуальність дослідження інтерактивних технологій розвитку емпатії та емоційного інтелекту в реалізації ключових ідей педагогіки миру в основній школі набуває особливого науково-практичного значення. Педагогіка миру для підліткового віку є важливим напрямом виховання особистості учня, оскільки саме в цей період формуються і розвиваються фундаментальні світоглядні установки власного самоствердження та механізми соціальної взаємодії.

Використання інтерактивних технологій, діалогових практик та імітаційних моделей взаємодії допомагає підліткам розвинути навички ненасильницької комунікації, критичного мислення, емпатії та конструктивного вирішення міжособистісних конфліктів. У зв'язку з цим, особливого значення набувають технології, що розвивають здатність підлітків до саморефлексії, усвідомлення власних емоцій та причин конфліктної поведінки, а також навчають їх бути медіаторами у складних комунікативних ситуаціях.

Серед них особливого значення набувають освітні симуляційні ігри: занурюючись у різноманітні соціальні ролі, учні розвивають критичне мислення, здатність до діалогу, поваги до культурного розмаїття людей та усвідомлення цінності миру як фундаментальної умови конструктивного суспільного розвитку.